

Eleştirel ve Analitik Düşünme

Editörler:

Esra KABATAŞ MEMİŞ • Ahmet KAÇAR

Editörler: Doç. Dr. Esra KABATAŞ MEMİŞ - Prof. Dr. Ahmet KAÇAR

ELEŞTİREL VE ANALİTİK DÜŞÜNME

ISBN 978-625-7582-48-3

DOI 10.14527/9786257582483

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabı tümü ya da bölümleri, kapak tasarımları; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandolsuz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunda tanınan yüksekokretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilirmektedir.

I. Baskı: Eylül 2021, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.

Saray Mah. 126. Cad. No: 20/A

Kazan/ANKARA

Tel: (0312) 394 55 91

Yayınçı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bireyin öğrenme ve gelişmesinin en önemli bileşeni düşünmedir. Düşünmenin niteliği ile bireyin yaşam kalitesi, üretikleri ve çalışmaları genellikle yakından ilişkilidir. Bireylerin, akademik hayatın yanı sıra sosyal yaşamda da başarılı olabilmeleri için çeşitli düşünme becerilerine sahip olmaları önem arz etmektedir. Bu sebeple öğrenmek için bireylerin kullanabilecekleri tek kaynak olan düşünme, doğru ve etkili öğretimlerle farkındalığı sağlanıp geliştirilebilir. Şüphesiz bu düşünme becerilerinin geliştirileceği öncelikli kurumlar okullar ve bunu sağlayacak kişiler de öğretmenlerdir. Öğretmenlerin hizmet öncesi dönemde bu becerilere ilişkin kazanacakları farklılıklar eğitecekleri öğrencileri de bu yönde yetiştirmelerini sağlayacaktır.

21. yy becerileri içerisinde de yer alan eleştirel ve analitik düşünme üst düzey düşünmedir ve bu kitabin odak noktasıdır. Eğitimin temel amacı bu üst düzey düşünmeliye sahip bireyler yetiştirmektir. Bu kapsamda eğitimde sürekli yenilikler ve revizyonlar yapılarak bu amaca ulaşımaya çalışılmaktadır. Özellikle 2018 yılından itibaren eğitim fakültelerinde ‘Eleştirel ve Analitik Düşünme’ isimli bir dersin programlara yerleştirilmesi bunun göstergelerinden biridir. Her ne kadar bu becerilere ilişkin akademik çalışmalar yapılmış olsa da öğretmen adaylarının doğrudan ulaşabilecekleri kaynak kitaplar sınırlıdır. Belirtilen dersin amaç ve kazanımları dikkate alındığında bu kitabin öğretmen adayları ve üniversite öğretim elemanları için bir yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu konularda araştırmalar yapan ya da yapacak lisansüstü öğrencilere, akademisyenlere, bu konulara ilgi duyan ve bu konuları merak edenlere farklı bakış açıları sunacaktır.

Kitapta 12 bölüm yer almaktadır. Her bir bölüm içeriği bakımından okuyucuya çok şey sunsa da “Eleştirel ve Analitik Düşünme” kitabı bütüncül bir bakış açısı ile oluşturulmuştur. Öncelikli olarak düşünme kavramı üzerine odaklanılmış ve düşünmenin öğretiminin nasıl olacağı, üst düzey düşünme becerileri, bu becerilerden eleştirel ve analitik düşünmenin kavramsal alt yapısı, kavramsal ilişkileri, eğitim açısından önemi, öğretimi ve ölçülmesi başlıklarını kitapta yer almaktadır.

Her bir bölüm uzmanı/ları aracılığı ile okuyucuya pek çok bilgi sunarak bir eğitimci olarak kendisini tanıtmaya, bir beceri öğretimine ve pedagojik olarak öğretmenlik becerilerine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu sebepten bu kitabin alana büyük katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Doç. Dr. Esra KABATAŞ MEMİŞ
ORCID No:0000-0002-8272-0516

Prof.Dr. Ahmet KAÇAR
ORCID No:0000-0002-0072-2033

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Doç. Dr. Esra KABATAŞ MEMİŞ - Prof. Dr. Ahmet KAÇAR

1. BÖLÜM: Düşünme Nedir? Nasıl Öğretilir?

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ, Ankara Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9449-8617

2. BÖLÜM: Üst Düzey Düşünme Becerileri

Dr. Öğr. Üyesi Ebru EZBERCİ ÇEVİK, Erciyes Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4219-3296

3. BÖLÜM: Eleştirel Düşünme Nedir? Ne Değildir?

Dr. Büşra Nur ÇAKAN AKKAŞ
ORCID No: 0000-0001-9628-069X
Doç. Dr. Esra KABATAŞ MEMİŞ, Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8272-0516

4. BÖLÜM: Eleştirel Düşünme ile İlişkili Kavramlar

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin BÜYÜKŞAHİN, Bartın Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5771-2063
Doç. Dr. Sevgi KINGİR, Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1848-4392

5. BÖLÜM: Eleştirel Düşünmenin Eğitim Açısından Önemi

Dr. Öğr. Üyesi Funda YEŞİLDAĞ HASANÇEBİ, Giresun Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9365-940X

6. BÖLÜM: Eleştirel Düşünme Öğretimi

Dr. Öğr. Üyesi Elif SÖNMEZ, Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0056-7907

7. BÖLÜM: Eleştirel Düşünmenin Ölçülmesi

Dr. Muhittin ÖZ, Milli Eğitim Bakanlığı
ORCID No: 0000-0002-1654-4526

8. BÖLÜM: Analitk Düşünme Nedir? Ne Değildir?

Dr. Öğr. Üyesi Nur AKKUŞ ÇAKIR, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ORCID No:0000-0003-3651-6183

Prof. Dr. Nuray SENEMOĞLU, Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9657-0339

9. BÖLÜM: Analitik Düşünme ile İlişkili Kavramlar

Prof. Dr. Gürbüz OCAK, Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8568-0364

Dr. Öğr. Üyesi Emine AKKAŞ BAYSAL, Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5711-0847

10. BÖLÜM: Analitik Düşünmenin Eğitim Açısından Önemi

Prof. Dr. İjlal OCAK, Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6976-5747

Öğr. Gör. Dr. Burak OLUR, Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8385-7776

11. BÖLÜM: Analitik Düşünme Öğretimi

Doç. Dr. Burçin GÖKKURT ÖZDEMİR, Bartın Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1551-0113

Doç. Dr. Emrullah ERDEM, Adiyaman Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6588-5431

12. BÖLÜM: Analitik Düşünmenin Ölçülmesi

Dr. Öğr. Üyesi Rukiye AYAN CİVAK, İzmir Demokrasi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1278-0257

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM DÜŞÜNME NEDİR? NASIL ÖĞRETİLİR?

Giriş.....	2
Düşünme ve Özellikleri.....	3
Tanımlar	3
Bileşenleri.....	4
Temel Özellikleri	5
Düşünme Türleri	7
Düşünme Öğretimi	10
Önemi	10
Araştırmalar	11
Düşünme Öğretiminin Amaçları.....	12
Öğretilecek İçerik.....	12
Stuart ve Burns (1984) Sınıflaması	13
Costa (1985), Presseisen (1985), Marzano vd. (1988) Sınıflaması	13
Öğretim Modelleri	15
Dolaylı Öğretim Modeli	15
Doğrudan Öğretim Modeli.....	16
Tekniklerin Açıklamalı Öğretimi.....	16
Öğretim Yaklaşımları.....	17
Bağımsız Ders Yaklaşımı	17
Farklı Dersler Yaklaşımı	17
Birinci Görüş	18
İkinci Görüş.....	19
Düşünme Tekniklerinin Öğretimi	19
Düşünme Süreçlerini Geliştiren Teknikler	19
Düşünme Becerilerini Geliştiren Teknikler.....	21
Ülkemizdeki Uygulamalar	23
Kaynakça.....	24

2. BÖLÜM ÜST DÜZYEY DÜŞÜNME BECERİLERİ

Üst Düzey Düşünme	28
Üst Düzey Düşünmede Önemli Kavramlar	29
Üst Düzey Düşünmeye İlişkin Tanımlamalar	32
Üst Düzey Düşünme Becerilerinin Bloom Taksonomisiyle İlişkisi	34
Eğitim Sistemlerinde Üst Düzey Düşünme Becerilerinin Yeri	36
Üst Düzey Düşünme Becerilerini Öğretmenin Önemi	38
Kaynakça	43

3. BÖLÜM ELEŞTİREL DÜŞÜNME NEDİR? NE DEĞİLDİR?

Giriş	46
Düşünme Becerileri İçerisinde Eleştirel Düşünmenin Yeri ve Önemi	47
Farklı Perspektiflerden Eleştirel Düşünme Tanımları	49
Eleştirel Düşünmenin Boyutları-Beceri (Bilişsel) ve Eğilimler (Duyusal)	51
Eleştirel Düşünme Becerileri	52
Eleştirel Düşünme Eğilimleri	57
Eleştirel Düşünmenin Bireyin Özellikleri	61
Eleştirel Düşünmeyi Etkileyen Faktörler	63
Kaynakça	65

4. BÖLÜM ELEŞTİREL DÜŞÜNME İLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Giriş	68
Eleştirel Düşünme ve Araştırma-Sorgulama	69
Eleştirel Düşünme ve Akıl Yürütme	74
Eleştirel Düşünme ve Argümantasyon	79
Eleştirel Düşünme ve Üstbiliş	83
Kaynakça	86

5. BÖLÜM

ELEŞTİREL DÜŞÜNMEİN EĞİTİM AÇISINDAN ÖNEMİ

Eleştirel Düşünme Becerisinin Eğitim Programlarındaki Yeri ve Önemi	92
Eleştirel Düşünmenin Öğretmen ve Öğrenciye Katkıları.....	96
Eleştirel Düşünme Becerisinin Öğrenciye Katkıları.....	96
Öğrenme ve Öğrendiklerini Günlük Hayatta Kullanma	97
Etkili ve Doğru Karar Verebilme	97
Çalışma Hayatında Başarı	98
Demokratikleşme	98
Bireysel Özelliklerin ve Becerilerin Gelişimi	98
Eleştirel Düşünme Becerisinin Öğretmene Katkıları.....	99
Eleştirel Düşünmenin Sınıfta Oluşturduğu Dinamikler	100
Öğrencinin Özellikleri, Becerileri ve Tutumları	101
Öğretmenin Tutum ve Davranışları.....	103
Sınıf İklimi	104
Eleştirel Düşünme Eğilimleri	104
Öğretim Yöntem ve Teknikler	105
Sınıf İçi Normlar.....	106
Ders Kitapları Eleştirel Düşünmeyi Ne Kadar Destekliyor	107
Kaynakça.....	109

6. BÖLÜM

ELEŞTİREL DÜŞÜNME ÖĞRETİMİ

Eleştirel Düşünme Öğretimine Yönelik Yaklaşımlar ve Modeller	116
Eleştirel Düşünmeyi Teşvik Eden Öğrenme Ortamları	121
Tartışmaya Dayalı Öğrenme Ortamı	121
Probleme Dayalı Öğrenme Ortamı.....	122
Eleştirel Düşünmenin Sınıfa Entegre Edilmesinde Dijital Teknoloji:	
Araçlar ve Uygulamalar	123
Çevrim İçi Araçlar.....	123
Argüman Haritalama Araçları.....	125
Dijital Oyun Uygulamaları	125
Öğretmen Eğitiminde Eleştirel Düşünme Bağlamının Oluşturulması	126
Eleştirel Düşünme Öğretimi Önündeki Engeller.....	128
Sonuç.....	130
Kaynakça.....	130

7. BÖLÜM ELEŞTİREL DÜŞÜNMEMİN ÖLÇÜLMESİ

Giriş.....	138
Eleştirel Düşünme Üzerine Standartlaştırılmış Beceri Testlerinin Sınıflandırılması	147
California Eleştirel Düşünme Becerileri Testi: Üniversite Seviyesi	151
California Eleştirel Düşünme Eğilimi Envanteri	153
Cornell Eleştirel Düşünme Beceri Testleri	157
Cornell Eleştirel Düşünme Beceri Testleri: Seviye X	157
Cornell Eleştirel Düşünme Beceri Testleri: Seviye Z	159
Watson-Glaser Eleştirel Düşünme Değerlendirilmesi: Form A ve B	160
Bütünsel Eleştirel Düşünme Puanlama Tablosu	165
Kaynakça.....	169

8. BÖLÜM ANALİTİK DÜŞÜNME NEDİR? NE DEĞİLDİR?

Düşünme Becerileri İçerisinde Analitik Düşünmenin Yeri ve Önemi	176
Farklı Perspektiflerden Analitik Düşünme Tanımları.....	179
Analitik Düşünmenin Aşamaları/Süreçleri	184
Analitik Düşünen Bireyin Özellikleri.....	186
Analitik Düşünmeyi Etkileyen Faktörler	188
Kaynakça.....	191

9. BÖLÜM ANALİTİK DÜŞÜNME İLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Giriş.....	198
Analitik Düşünme ve Araştırma-Sorgulama.....	201
Analitik Düşünme ve Üst Biliş.....	204
Analitik Düşünme ve Akıl Yürütme	207
Analitik Düşünme ve Mantıksal Düşünme	210
Analitik Düşünme ve Iraksak Düşünme	213
Analitik Düşünme ve Problem Çözme.....	216
Kaynakça.....	220

10. BÖLÜM ANALİTİK DÜŞÜNmenİN EĞiTİM AÇISINDAN ÖNEMİ

Giriş.....	228
Analitik Düşünmenin Öğrenciye ve Öğretmene Katkıları.....	230
Öğrenciye Katkıları.....	230
Öğretmene Katkıları	233
Analitik Düşünmenin Sınıfta Oluşturduğu Dinamikler	234
Analitik Düşünme Becerilerinin Programlar Açısından Değerlendirilmesi.....	236
Eğitim Ortamlarında Analitik Düşünme Becerilerinin Desteklenmesi	239
Kaynakça.....	241

11. BÖLÜM ANALİTİK DÜŞÜNME ÖĞRETİMİ

Giriş.....	246
Analitik Düşünme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler	248
Sorgulama ve Muhakeme Etkinlikleri	248
Kodlama Etkinlikleri	250
STEM Etkinlikleri	250
Problem Çözme Etkinlikleri	251
Akıl-Zekâ Oyunları Etkinlikleri.....	251
Okuma-Dinleme Etkinlikleri	252
Analitik Düşünmeyi Teşvik Edecek Yaklaşımlar ve Stratejiler.....	253
Analitik Düşünmenin Sınıfa Entegre Edilmesinde Dijital Teknoloji: Araçlar ve Uygulamalar.....	258
Öğretmen Eğitiminde Analitik Düşünme Bağlamının Oluşturulması.....	260
Analitik Düşünmenin Öğretimi Önündeki Engeller.....	263
Kaynakça.....	265

12. BÖLÜM ANALİTİK DÜŞÜNmenİN ÖLÇÜLMESİ

Giriş.....	272
Bir Üst Düzey Düşünme Becerisi Olarak Analitik Düşünmenin Ölçülmesi	273
Merkezi Sınavlar Kapsamında Analitik Düşünmenin Ölçülmesi	275
Geleneksel Zekâ Testleri Kapsamında Analitik Düşünmenin Ölçülmesi	280

İkili İşlem Kuramı Kapsamında Analistik-Sezgisel Düşünme İkiliğinde Analistik Düşünmenin Ölçülmesi	286
İkili İşlem Kuramı Kapsamında Hörüstik ve Bilişsel Önyargı Görevleri ile Analistik Düşünmenin Ölçülmesi.....	287
İkili İşlem Kuramı Kapsamında Bilişsel Yansıma Testi ile Analistik Düşünmenin Ölçülmesi	292
Analistik Düşünme Eğiliminin Ölçülmesi	293
Son Söz.....	296
Kaynakça.....	298
Yazarlar Hakkında.....	303

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Stuart ve Burns (1984) Sınıflaması.....	13
Tablo 2.2. Costa (1985), Presseisen (1985), Marzano vd. (1988) Sınıflaması.....	14
Tablo 3.1. Ennis (2011) Tarafından Yapılan Eleştirel Düşünme Becerileri Sınıflandırması.....	52
Tablo 3. 2. Facione (1990; 2015) Tarafından Yapılan Eleştirel Düşünme Becerileri Sınıflandırması	56
Tablo 3.3. Ennis (2011) Tarafından Yapılan Eleştirel Düşünme Eğilim Sınıflandırması.....	57
Tablo 3.4. Facione (1990; 2015) Tarafından Yapılan Eleştirel Düşünme Eğilim Sınıflandırması	58
Tablo 3.5. Paul ve Arkadaşları (1989) Tarafından Geliştirilen Eleştirel Düşünme Stratejileri	60
Tablo 3.6. Öğrenme Yaklaşımlarının Özellikleri.....	64
Tablo 4.1. ATBÖ Yaklaşımı ile Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki.....	82
Tablo 7.1. Eleştirel Düşünme Ölçme Araçlarının Konu Alanı ve Boyut Bakımından Sınıflandırılması.....	148
Tablo 7.2. CCTDI Alt Boyutları.....	154
Tablo 7.3. WGCTA Alt Boyutları	161
Tablo 7.4. Bütünsel Eleştirel Düşünme Puanlama Tablosu	166
Tablo 7.5. Yaygın Kullanılan Eleştirel Düşünme Ölçme Araçları	168
Tablo 11.1. Düşünme Becerileri Eğitiminin Aşamaları	257
Tablo 11.2. Analistik Düşünmenin Sınıfa Entegre Edilmesinde Kullanılabilecek Dijital Araç ve Uygulamalardan Örnekler	259
Tablo 11. 3. Analistik Düşünme Becerisini Kazandırmaya Yönelik Etkinlikler ve Ölçme Araçları.....	262
Tablo 12.1. GRE Sınavı Analistik Düşünme ile İlgili Bölümünden Durum ve Arguman Örnekleri	278
Tablo 12.2. Analistik-Sözel ve Analistik-Sayısal Ölçeklerinden Birer Örnek Madde..	282
Tablo 12.3. İkili İşlem Kuramı Kapsamında Kullanılan Hörüstik ve Bilişsel Ön Yargı Görevleri	289
Tablo 12.4. Problem Çözerten Bütüncül ve Analistik Düşünme Ölçeği'nden Örnek Bir Madde.....	296

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Eleştirel düşünün bireyin özellikleri.....	62
Şekil 4.1. Araştırma tabanlı öğrenme kavram haritası	72
Şekil 4.2. Bir çamurlu, iki temiz çocuğun temsili çizimi.....	77
Şekil 4.3. İki çamurlu, bir temiz çocuğun temsili çizimi.....	77
Şekil 4.4. Üç çamurlu çocuğun temsili çizimi.....	78
Şekil 5.1. Eleştirel düşünme süreci dinamikleri	101
Şekil 6.1. Öğrenciyi eleştirel düşünmeye yönlendirmek için 5 adımlı model.....	119
Şekil 11.1. Evrensel düşünce yapısı	247
Şekil 11.2. Kare, dikdörtgen, paralelkenar ve yamuk kavramları arasındaki ilişkiye gösteren kavram haritası örneği.....	249
Şekil 11.3. Akıl ve zekâ oyunları.....	252
Şekil 11.4. Analistik düşünme becerisine sahip bireylerin özellikleri.....	263
Şekil 12.1. 1980li yıllarda uygulanan GRE analistik düşünme sorularından bir örnek.....	276
Şekil 12.2. GRE sorularından uyarlanan Analistik Düşünme Testi'nden örnek bir soru.....	279
Şekil 12.3. RAPMT ölçüğinden örnek bir madde	281
Şekil 12.4. Miller Analoji Testi'nden örnek bir madde	282
Şekil 12.5. JOCRF analistik düşünme testi'nden 6 parçalı, simetrik ve dairesel bir diyagram örneği.....	284
Şekil 12.6. JOCRF analistik düşünme testi'nden sağ kısım üstte olacak bir diyagram çözümü (1) ve buna karşılık gelen tam tersi çözüm (2) (Bethscheider, 1992, s. 14)	285
Şekil 12.7. TRASI isimli analistik düşünme ölçüğinden örnek bir madde.....	286
Şekil 12.8. Üç maddeli bilişsel yansıtma testi.....	293
Şekil 12.9. Lise öğrencileri analistik düşünme ölçü'nden örnek iki madde	296

1. BÖLÜM

DÜŞÜNME NEDİR? NASIL ÖĞRETİLİR?

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ - Ankara Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9449-8617

Bölüm içeriği

- 1.1. Giriş
  - 1.2. Düşünme ve Özellikleri
    - 1.2.1. Tanımlar
    - 1.2.2. Bileşenleri
    - 1.2.3. Temel Özellikleri
    - 1.2.4. Düşünme Türleri
  - 1.3. Düşünme Öğretimi
    - 1.3.1. Önemi
    - 1.3.2. Araştırmalar
    - 1.3.3. Düşünme Öğretiminin Amaçları
    - 1.3.4. Öğretilecek İçerik
  - 1.4. Öğretim Modelleri
    - 1.4.1. Dolaylı Öğretim Modeli
    - 1.4.2. Doğrudan Öğretim Modeli
    - 1.4.3. Tekniklerin Açıklamalı Öğretimi
  - 1.5. Öğretim Yaklaşımları
    - 1.5.1. Bağımsız Ders Yaklaşımı
    - 1.5.2. Farklı Dersler Yaklaşımı
  - 1.6. Düşünme Tekniklerinin Öğretimi
    - 1.6.1. Düşünme Süreçlerini Geliştiren Teknikler
    - 1.6.2. Düşünme Becerilerini Geliştiren Teknikler
  - 1.7. Ülkemizdeki Uygulamalar
-

Kaynakça

1.1. Giriş

Düşünme zihnimizin sınırsız bir becerisidir. Bu beceri doğumla birlikte gelişmeye başlamakta, dolaylı veya doğrudan öğrenme yoluyla ilerlemektedir. Bazı insanlar bu beceriyi çok az kullanmakta, düşünmekten veya zihnini yormaktan kaçınmaktadır. Bazıları düşünmeye gereken önemi vermemekte ve rastgele yürütmektedir. Bazı insanlar ise kendine özgü yöntemlerle düşünmektedir. Bu durumlar düşünmenin niteliğini etkilemekte, kendi haline bırakılmış, amaçsız, dağınık, eksik, hatalı ve basit düşünmeye neden olmaktadır. Genellikle düşünmenin niteliği ile bireyin yaşam kalitesi, ürettikleri ve çalışmaları yakından ilişkilidir. Düşünçenin niteliksiz olması zaman ve para kaybına neden olmaktadır. Nitelikli ve özgün düşünceler ise bireyin başarılı olmasını sağlamaktadır. Bunun için düzenli bir eğitim zorunlu olmaktadır. Kısaca bireysel gelişme, öğrenme, ilerleme ve geleceğe yön vermenin yolu nitelikli bir düşünme eğitiminden geçmektedir.

Düşünme, bilgileri anlama, birleştirme, sorgulama ve yeni bilgiler üretme sürecinin temelini oluşturmaktadır. Bireyin öğrenme ve gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca sorun çözme, zihinsel bağımsızlığı geliştirme, etkili karar alma ve geleceğe yön verme açısından zorunlu olmaktadır. Bireyin bağımsız karar vermesi, farklı bakış açısı oluşturma, bilimsel tutum ve davranış kazanması için düşünme becerilerini geliştirmesi gerekmektedir. Düşünme psikolojik gelişime de katkı sağlamakta ve bireyin daha başarılı olmasını sağlamaktadır. Bunların yanı sıra bireyin demokratik yaşama katılması ve teknolojik gelişmelere uyum sağlama için de gerekli olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı derslerde sadece bilgi aktarmak yerine, öğrencilerin nitelikli düşünme, bilgiye ulaşma, öğrenme, değerlendirme ve sorgulama becerilerini de geliştirmeye ağırlık verilmelidir (Romano, 1992). Bu konuda okullara ve öğretmenlere önemli görevler düşmektedir.

Düşünme öğretimiyle ilgili çalışmaların uzun bir tarihsel geçmişi vardır. Antik ve eski çağda başlayan bu çalışmalar, 16. yüzyıla doğru giderek gelişmiştir. Önceleri Sokrates, Platon, Plotinus, Aristoteles, Descartes, Epicure, stoacılar, yenidoğan filozofları gibi felsefecilerin yoğun çalıştığı bir alan olmuştur. Bir başka ifadeyle düşünme, 20. yüzyıla kadar felsefenin çalışma konusu olmuştur. Felsefecilerin ardından dil bilimciler “dil ve düşünme” ilişkisine eğilmiş ve çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Çok geçmeden düşünme bilişsel psikoloji uzmanlarının ilgi odağı olmuştur. Düşünme üzerinde araştırmalar yapılmış ve düşünme bilişsel süreç olarak ele alınmaya başlanmıştır. Henri Wallon ve Jean Piaget'in çalışmalarında çocuklarda düşünce geliştirme, düşünce ve dil ilişkisi, bilgi işleme, akıl yürütme, problem çözme, yeni kavramlar geliştirme gibi konular üzerinde durulmuştur. Özellikle Jean Piaget'in zekâ gelişimi çalışmalarında düşünmeye geniş yer veril-